

ДОТРИМАННЯ ПРАВ ІНОЗЕМЦІВ ТА ОСІБ БЕЗ ГРОМАДЯНСТВА В МІСЦЯХ НЕСВОБОДИ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ

OBSERVING THE RIGHTS OF FOREIGNERS AND STATELESS PERSONS IN PLACES OF LOSS OF FREEDOM DURING THE PANDEMIC

Крут К.О., к.ю.н.,

старший викладач кафедри правоохоронної діяльності та поліцейської

Харківський національний університет внутрішніх справ

У статті мова йде про пункти тимчасового тримання іноземців та осіб без громадянства, а саме порушення їх прав в умовах пандемії. На сьогодні можна констатувати нову хвилю гострої респіраторної хвороби COVID-19. У світі занепокоєні зростанням захворюваності, особливо це стосується місць не свободи іноземців та осіб без громадянства. Велика кількість іноземців та осіб без громадянства стають носіями цього вірусу. Україна не є виключенням, на території якої знаходяться три установи тимчасового перебування іноземців та осіб без громадянства, в яких зростає кількість хворих. Неналежні умови тримання, незадовільне медичне обслуговування, а також високий відсоток хронічних захворювань серед утримуваних – є підґрунтям для швидкого поширення COVID-19, що може призвести до тяжких наслідків для життя та здоров'я. Виходячи із наведених даних моніторингу та дослідження даної проблеми, ми можемо зазначити такі заходи, які спростують діяльність співробітників місць не свободи та попередять можливість нових випадків захворюваності та порушень прав та свобод іноземців та осіб без громадянства. Зокрема, Державній міграційній службі потрібно забезпечити контроль за виконанням комплексу заходів щодо запобігання поширенню гострої респіраторної хвороби COVID-19 та забезпечити контроль за розробленням та впровадженням локальних алгоритмів дій у разі виникнення підозри на наявність в окремої особи коронавірусу COVID-19. У місцях не свободи, де перебувають іноземці та особи без громадянства забезпечити наявність тестів для виявлення захворювань на COVID-19 та розробити порядок збору та дезінфекції використаних засобів індивідуального захисту органів дихання та шкіри, тимчасове їх зберігання та утилізацію згідно з вимогами чинного законодавства. Задля зменшення ризиків захворюваності та дотримання прав іноземців та осіб без громадянства на належне лікування та поводження у умовах пандемії, ми вважаємо за необхідним розробити можливість звільнення з місць не свободи захворюваних на COVID-19. Крім цього подоланню розповсюдженню COVID-19 у місцях не свободи необхідна синергія між профільними органами державної влади, правозахисної спільноти (міжнародними організаціями з охорони здоров'я та організаціями із захисту прав мігрантів) та громадськості (громадський контроль за належними умовами перебування іноземців та осіб без громадянства). Однак слід помітати, що окрім пандемії, в нашій державі продовжуються масові терористичні обстріли з боку держави-агресора, та заповдіється явна загроза життю та здоров'ю іноземцям та особам без громадянства, які перебувають у місцях не свободи неподалік від лінії фронту.

Ключові слова: іноземці та особи без громадянства, пандемія, COVID-19, пункт тимчасового перебування іноземців та осіб без громадянства, права.

The article deals with points of temporary detention of foreigners and stateless persons, namely the violation of their rights in the conditions of the pandemic. Today it is possible to contact a new wave of acute respiratory disease COVID-19. The world is concerned about the increase in morbidity, especially in places where foreigners and stateless persons are not free. A large number of foreigners and stateless persons become carriers of this virus. Ukraine is no exception, on the territory of which there are three institutions for the temporary stay of foreigners and stateless persons, in which the number of patients is increasing. Improper conditions of detention, unsatisfactory medical care, as well as a high percentage of chronic diseases among detainees are the basis for the rapid spread of COVID-19, which can lead to serious consequences for life and health. Based on the given data of monitoring and research of this problem, we can note the following measures that will refute the activities of prison employees and prevent the possibility of new cases of illness and violations of the rights and freedoms of foreigners and stateless persons. In particular, the State Migration Service needs to ensure control over the implementation of a set of measures to prevent the spread of the acute respiratory disease COVID-19 and ensure control over the development and implementation of local action algorithms in case of suspicion of the presence of the COVID-19 coronavirus in an individual. In places of non-freedom, where foreigners and stateless persons are, ensure the availability of tests for the detection of diseases for COVID-19 and develop a procedure for the collection and disinfection of used personal protective equipment for respiratory and skin organs, their temporary storage and disposal in accordance with the requirements of current legislation. In order to reduce the risks of disease and to respect the rights of foreigners and stateless persons to proper treatment and treatment in the conditions of the pandemic, we consider it necessary to develop the possibility of release from places of detention of those suffering from COVID-19. In addition, overcoming the spread of COVID-19 in places of detention requires synergy between the specialized bodies of state authorities, the human rights community (international organizations for health protection and organizations for the protection of migrants' rights) and the public (public control over the proper conditions of stay of foreigners and stateless persons). However, it should be remembered that in addition to the pandemic, mass terrorist attacks by the aggressor state continue in our country, and there is a clear threat to the life and health of foreigners and stateless persons who are in places where there is no freedom near the front line.

Key words: foreigners and stateless persons, pandemic, COVID-19, point of temporary stay of foreigners and stateless persons, rights.

Пандемія коронавірусної хвороби (COVID-19) змінила напрями діяльності держав та перезавантажила на нові виклики у суспільстві. Ці виклики мають особливий та інтенсивний характер для співробітників та утримуваних у різноманітних місцях не свободи, зокрема поліцейських ізоляторів, пенітенціарних установ, центрів тримання мігрантів, психіатричних лікарень, установ соціального захисту, а також різного роду новостворених установ або зон, де особи перебувають на карантині [1]. Викликає дослідницький інтерес науковців проблематика порушення прав та свобод людини у цих закладах, проте нас цікавить більш вузька категорія осіб, таких, як іноземці та особи без громадянства, в умовах пандемії. У статті ми приділемо увагу пунктам перебування інозем-

ців та осіб без громадянства у період пандемії та під час воєнного стану.

Проблематикою правового захисту прав та свобод іноземців та осіб без громадянства займалися такі вчені адміністративісти, як Кравченко В. В., Дуравкіна Н. І., Комзук А. Т., Тодика Ю. М., Петров С. Ю., Чехович С. Б., Шатрава С. О. та інші. Проте на сьогодні актуалізованою є проблема та дослідження дотримання прав іноземців та осіб без громадянства у місцях не свободи в умовах пандемії, яка в науковому просторі не знайшла висвітлення.

У суспільстві гостро постало питання додержання прав людини і громадянина в умовах запровадженого національного карантину. Зокрема, це стосується особливо вразливих категорій населення, з-поміж яких іно-

земці та особи без громадянства, що утримуються у місцях несвободи. Неналежні умови тримання, незадовільне медичне обслуговування, а також високий відсоток хронічних захворювань серед утримуваних – є підґрунтям для швидкого поширення COVID-19, що може призвести до тяжких наслідків для життя та здоров'я.

В Україні існують три пункти тимчасового перебування іноземців та осіб без громадянства (ПТП): державна установа «Миколаївський пункт тимчасового перебування іноземців та осіб без громадянства, які незаконно перебувають в Україні ДМС України», Чернігівський пункт тимчасового перебування іноземців та осіб без громадянства, які незаконно перебувають в Україні ДМС України та Волинський пункт тимчасового перебування іноземців та осіб без громадянства, які незаконно перебувають в Україні ДМС України. Слід констатувати, що перша установа, яка знаходиться неподалік лінії фронту, з початком повномасштабного вторгнення росії постійно піддається обстрілам [2].

Відповідно до міграційного законодавства України, ці установи створені утримувати іноземців та осіб без громадянства:

- стосовно яких судом прийнято рішення про примусове видворення за межі України;
- стосовно яких судом прийнято рішення про затримання з метою ідентифікації та забезпечення примусового видворення за межі України, у тому числі прийнятих відповідно до міжнародних договорів України про реадмісію;
- затриманих ДМС, її територіальними органами та підрозділами на строки та в порядку, передбаченому законодавством;
- затриманих за рішенням суду до завершення розгляду заяви про визнання біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту в Україні [3].

Пункти тимчасового тримання іноземців та осіб без громадянства передбачають:

- забезпечення тимчасового тримання іноземців та осіб без громадянства, розміщених відповідно до законодавства;
- створення належних умов для проживання іноземців та осіб без громадянства, забезпечення їх індивідуальними спальними місцями, постільною білизною, триразовим харчуванням, матеріально-побутовим та медичним обслуговуванням тощо;
- сприяння територіальним органам ДМС та органам охорони державного кордону у виконанні покладених на них завдань, пов'язаних з примусовим видворенням іноземців та осіб без громадянства за межі України;
- сприяння іноземцям та особам без громадянства в установленні контактів з родичами, земляками, міжнародними та громадськими організаціями [3]. Однак, вищезазначені стандарти не завжди дотримуються, особливо в умовах пандемії.

Визнаючи очевидну та безумовну необхідність вжиття жорстких заходів для боротьби з COVID-19, Європейський комітет із запобігання катуванням, нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню або покаранню (КЗК) констатує про абсолютний характер заборони катувань та нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження або покарання. Захисні заходи ніколи не повинні призводити до нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження з особами, позбавленими свободи. З точки зору КЗК, усі органи влади, що відповідають за ситуацію осіб в умовах несвободи у межах простору Ради Європи, повинні застосовувати принципи, що стосуються поводження з особами, позбавленими свободи, у контексті пандемії коронавірусної хвороби (COVID-19) [1].

З початку квітня 2020 року в рамках реалізації національного превентивного механізму, враховуючи Рекомендації Підкомітету Організації Об'єднаних Націй проти катувань та Перелік принципів Європейського комітету

з питань запобігання катуванням чи нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню, Уповноваженим Верховної Ради з прав людини було здійснено систематичний моніторинг за дотриманням прав людини в місцях несвободи в умовах запроваджених карантинних обмежень, в тому числі щодо іноземців та осіб без громадянства у ПТП. Секретаріат Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини продовжує активну діяльність у цьому напрямі задля превенції та запобігання порушенням прав утримуваних осіб, які перебувають у зоні підвищеного ризику зараження коронавірусом. Однак для подолання розповсюдження COVID-19 у місцях несвободи необхідна синергія між профільними органами державної влади, правозахисної спільноти та громадськості [4].

Держава несе відповідальність за охорону здоров'я тих, кого вона тримає під вартою та про медичний персонал. Правила Нельсона Мандели містять чітке роз'яснення, що «... Ув'язнені повинні користуватися тими ж стандартами охорони здоров'я, які доступні в суспільстві, і повинні мати доступ до необхідних медичних послуг безкоштовно, без дискримінації на підставі їх правового статусу» [4].

Мін'юстом на виконання постанови Кабінету Міністрів України від 11 березня 2020 року № 211 «Про запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2» та наказу МОЗ від 28 березня 2020 року № 722 «Організація надання медичної допомоги хворим на коронавірусну хворобу (COVID-19)» з проведення профілактичних і протиепідемічних заходів щодо запобігання поширенню коронавірусу COVID-19 в установах виконання покарань, слідчих ізоляторах, закладах охорони здоров'я ДКВС видано низку наказів.

Зокрема, наказом Мін'юсту від 13 березня 2020 року № 950/5 «Про запобігання поширенню на території установ виконання покарань, слідчих ізоляторів, закладів охорони здоров'я ДКВС коронавірусу COVID-19», відповідно до якого заборонено надання засудженим та особам, узятим під варту, які тримаються в установах ДКВС короткострокових і тривалих побачень із родичами або іншими особами (за винятком побачень із захисниками та адвокатами), а також відвідування установ ДКВС представниками засобів масової інформації, об'єднань громадян, релігійних та благодійних організацій (крім працівників правоохоронних органів і суду).

Наказом Державної кримінально-виконавчої служби України від 27 березня 2020 року № 1228/5 «Про заходи щодо недопущення занесення і поширення на території установ виконання покарань, слідчих ізоляторів, закладів охорони здоров'я Державної кримінально-виконавчої служби України випадків захворювань, спричинених коронавірусом SARS-CoV-2», відповідно до якого ДПВКП (Департамент з питань виконання кримінальних покарань) спільно з ЦОЗ ДКВС (Державною установою «Центр охорони здоров'я Державної кримінально-виконавчої служби України») необхідно проаналізувати можливість готовності використання приміщень для тимчасової ізоляції з метою надання медичної допомоги засудженим та особам, взятим під варту, які відповідають визначенню випадку SARS-CoV-2, в частині забезпечення необхідної кількості ліжок-місць, підтримання запасів засобів медичного призначення, захисного одягу, засобів захисту органів дихання, профілактичних препаратів, дезінфікуючих засобів тощо. В свою чергу ЦОЗ ДКВС необхідно проаналізувати можливість забезпечення приміщень для тимчасової ізоляції необхідною кількістю медичних працівників відповідного профілю (епідеміологи, інфекціоністи тощо) та переведення їх в цілодобовий режим роботи [4]. Окрім цього, слід надати увагу, що Нікопольська державна установа, де перебувають іноземці та особи без громадянства знаходиться під обстрілами з боку держави-агресора, тому

виникає необхідність евакуації іноземців та осіб без громадянства в інші аналогічні місця, враховуючи кількість ліжок-місць та кількість захворюваних на COVID-19.

Вкрай важливим є дотримання прав іноземців та осіб без громадянства, позбавлених волі, під час пандемії COVID-19 з урахуванням особливих потреб найбільш уразливої категорії ув'язнених (особи, що мають тяжкі хронічні захворювання, вагітні жінки, неповнолітні). Будь-які обмежувальні заходи, вжиті до осіб, які перебувають в місцях несвободи, повинні бути необхідними, пропорційними, недискримінаційними, обмеженими за часом і підконтрольними [4].

Державною міграційною службою України з метою проведення профілактичних і протиепідемічних заходів щодо запобігання поширенню COVID-19 в пунктах тимчасового перебування іноземців та осіб без громадянства, які незаконно перебувають в Україні, пунктах тимчасового розміщення біженців, пунктах охорони здоров'я, що діють у ПТІП, видано низку доручень. Зокрема, доручення Державної міграційної служби України від 11 березня 2020 року № Д/37/1-20 «Про протидію поширенню ГРВІ», на виконання якого в установах передбачено запровадження протиепідемічних заходів із протидії COVID-19, а саме:

- забезпечення посиленого протиепідемічного режиму та проведення дезінфекційних заходів (вологе прибирання з використанням дезінфікуючих засобів, кварцування та провітрювання приміщень) тощо;

- проведення серед працівників інформаційно-роз'яснювальної роботи щодо профілактики захворювання на ГРВІ і дотримання правил особистої гігієни;

- розглянуто можливість закупівлі засобів індивідуального захисту, тест-систем для виявлення коронавірусу та забезпечити проведення тестування розміщених у ПТІП осіб з ознаками гострої респіраторної інфекції;

- посилено роботу з проведення протиепідемічних та профілактичних заходів під час роботи з особами, які перебувають в установах ДМС;

- проведення серед розміщених у ПТІП осіб інформаційно-роз'яснювальної роботи щодо профілактики інфекційних захворювань та дотримання правил особистої гігієни;

- збільшення кількості ліжок-місць для ізоляції осіб з ознаками гострої респіраторної інфекції;

- розглянуто питання щодо обмеження переміщення осіб поза межами ПТІП [4]. Доручення Державної міграційної служби України від 13 березня 2020 року № Д/38/1-20 «Про додаткові заходи із попередження виникнення гострої респіраторної хвороби», відповідно до якого керівництву ПТІП необхідно розглянути питання щодо максимального використання засобів дистанційного зв'язку для проведення консультацій іноземців та осіб без громадянства з підрозділами територіальних органів ДМС. Окрім того, видано низку наказів установами ДМС в областях щодо введення карантину та протидії поширенню ГРВІ [4].

Усі установи ДМС забезпечені інформаційними матеріалами для працівників, відвідувачів та утримуваних іноземців та осіб без громадянства щодо запобігання поширенню гострої респіраторної хвороби COVID-19. Також в усіх установах ДМС визначено та підготовлено приміщення, в яких у разі необхідності передбачено ізоляцію осіб з підозрою на захворювання коронавірусною хворобою, що свідчить про дотримання права утримуваних осіб на безпечне розміщення і соціальне дистанціювання. Однак за результатами моніторингових візитів встановлено порушення прав людини. Підтвердженням цих даних є проведення цільових моніторингових візитів до ПТІП, та виявлено, що в усіх установах не здійснюється контроль за дотриманням використання засобів індивідуального захисту персоналом установи та утримуваними особами. Через відсутність безконтактних термометрів не проводиться температурний скринінг ні персоналу установ, ні утримуваними особами [4].

У Волинському ПТІП медичні працівники не проводять щоденний огляд і термометрію утримуваних осіб. Як стало відомо під час спілкування з утриманими, лікар проводить медичний огляд лише після звернення до нього. Деякі працівники установи не були ознайомлені з алгоритмом своїх дій щодо госпіталізації до лікарняних закладів утримуваних осіб у випадку спалаху захворювання на COVID-19 [4]. У ПТІП відсутня чітка спеціальна процедура щодо утилізації використаних засобів медичного характеру, зокрема засобів індивідуального захисту (медичних масок і рукавичок), що створює небезпеку зараження на COVID-19 як для утримуваних осіб, так і для працівників та відвідувачів установ. За результатами проведених моніторингових візитів встановлено, що в більшості установ ДМС утримувани особи не забезпечені у достатній кількості засобами індивідуального захисту. Проведені моніторингові візити засвідчили, що більшість установ ДМС забезпечили зв'язок утримуваних осіб із зовнішнім світом шляхом телефонних розмов. Разом із тим не всі установи мали змогу забезпечити спілкування утримуваних з родичами та іншими особами шляхом скарп-зв'язку через мережу Інтернет.

Задля зменшення ризиків захворюваності та дотримання прав іноземців та осіб без громадянства на належне лікування та поводження у умовах пандемії, ми вважаємо за необхідним розробити можливість звільнення з місць несвободи захворюваних на COVID-19. Крім цього подоланню розповсюдженню COVID-19 у місцях несвободи необхідна синергія між профільними органами державної влади, правозахисної спільноти (міжнародними організаціями з охорони здоров'я та організаціями із захисту прав мігрантів) та громадськості (громадський контроль за належними умовами перебування іноземців та осіб без громадянства). Однак слід пом'ятати, що окрім пандемії, в нашій державі продовжуються масові терористичні обстріли з боку держави-агресора, та заподіюється явна загроза життю та здоров'ю іноземцям та особам без громадянства, які перебувають у місцях не свободи неподалік від лінії фронту.

ЛІТЕРАТУРА

1. Перелік принципів, що стосуються поводження з особами, позбавленими свободи, у контексті пандемії коронавірусної хвороби (COVID-19) URL: <https://rm.coe.int/16809dbe63>
2. Україна: мігранти тримаються під вартою біля лінії фронту URL: <https://www.hrw.org/uk/news/2022/05/11/ukraine-migrants-locked-near-front-lines>
3. Постанова КМУ від 17 липня 2003 р. № 1110 «Про затвердження Типового положення про пункт тимчасового перебування іноземців та осіб без громадянства, які незаконно перебувають в Україні» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1110-2003-%D0%BF#Text> (дата звернення: 31.01.2024)
4. Спеціальна доповідь Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини «Стан додержання прав і свобод людини в місцях несвободи у період дії надзвичайної ситуації, пов'язаної з поширенням гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2» URL: <https://ombudsman.gov.ua/storage/app/media/uploaded-files/dopovid-2020-covid-19-1.pdf>